

Sygn. akt I ACa 531/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 grudnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Anna Beniak

Sędziowie: SA Alicja Myszkowska (spr.)

SA Jacek Pasikowski

Protokolant: sekr. sąd. Iga Kowalska

po rozpoznaniu w dniu 15 grudnia 2017 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa R. F.

przeciwko M. F.

z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich i Prokuratora Prokuratury (...) w Ł.

o ustalenie zmiany płci metrykalnej

na skutek apelacji powoda i Rzecznika Praw Obywatelskich

od wyroku Sądu Okręgowego w Sieradzu

z dnia 9 lutego 2017 r. sygn. akt I C 50/16

zmienia zaskarżony wyrok na następujący: „ustala, że R. F. urodzony (...) w P. jako syn M. i K. z domu B., którego urodzenie zostało zarejestrowane w Urzędzie Stanu Cywilnego w P. za nr USC/OZ/1 (...) jest płci żeńskiej (kobieta)”.

Sygn. akt I ACa 531/17

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 9 lutego 2017 roku, wydanym w sprawie z powództwa R. F. przeciwko M. F., przy udziale Rzecznika Praw Obywatelskich i Prokuratora Okręgowego w Sieradzu, o ustalenie zmiany płci metrykalnej, Sąd Okręgowy w Sieradzu oddalił powództwo.

Powyższy wyrok Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych, które Sąd Apelacyjny w całości podziela i przyjmuje za własne:

Powód R. F. ma 55 lat. Matka powoda K. F. zmarła w dniu 9 stycznia 2016 r. Powód w dniu 12 stycznia 1985 r. zawarł w Ł. związek małżeński z M. K., która po ślubie przyjęła nazwisko męża. Małżeństwo powoda zostało rozwiązane przez rozwód, bez orzekania o winie, wyrokiem Sądu Okręgowego w Koninie z dnia 29 grudnia 2014 r. w sprawie sygn. akt I C 964/13. W dacie orzekania rozwodu dwaj synowie powoda byli niepełnoletni. Mocą wyroku rozwodowego wykonywanie władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi powierzono powodowi ograniczając władzę rodzicielską ich matki do współdecydowania o istotnych sprawach dzieci. Powód jest ojcem sześciorga dzieci: trzech córek i trzech synów. W dacie złożenia niniejszego powództwa tylko najmłodszy syn powoda - T. F., urodzony (...), był niepełnoletni.

Powód mieszka we wsi T., gmina O. powiat (...), województwo (...). Powód mieszka w jednym domu z byłą żoną, ale prowadzą odrębne gospodarstwa domowe. Wspólnie z powodem mieszkają dwaj synowie: niepełnoletni T. F. i pełnoletni M. F.. Powód jest rencistą z uwagi na przebyty w 1990 r. wypadek w rolnictwie. Przeszedł także udar. Orzeczeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w K. powód został zaliczony na stałe do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Powód jest pacjentem (...) Zespołu (...) w Ł. Przychodni Zdrowia Psychicznego i Patologii Współżycia od 1 kwietnia 2014 r. z powodu transeksualizmu. U powoda rozpoznano transeksualizm, a od grudnia 2014 r. rozpoczęto terapię hormonalną. Powód utrzymuje się z renty chorobowej w wysokości 1.400 zł. miesięcznie. Powód nie utrzymuje kontaktów z pełnoletnimi córkami, ani z trzecim pełnoletnim synem. Do dnia zamknięcia rozprawy powód nie podał imion, nazwisk i adresów córek oraz syna, który z nim nie mieszka, kwestionując w pismach procesowych konieczność udziału w sprawie jako pozwanych innych osób niż jego ojciec.

W tak ustalonych okolicznościach faktycznych sąd pierwszej instancji uznał, że w niniejszej sprawie po stronie pozwanej nie występują wszyscy współuczestnicy konieczni (art. 72 § 2 k.p.c.), podzielać w tym zakresie pogląd wyrażony w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2013 r. wydanego w sprawie sygn. akt I CSK 146/13, i w konsekwencji powództwo oddalił.

Apelację od powyższego orzeczenia wnieśli powód oraz Rzecznik Praw Obywatelskich, zaskarżając je w całości.

Powód R. F. zarzucił naruszenie art. 189 k.p.c. poprzez jego bezzasadne niezastosowanie. Nadto zarzucił dopuszczenie się przez sąd zmiany wypowiedzi powoda w protokole (poprzez zmianę ich z formy żeńskiej na męską), brak spójności nagrania z rozprawą z protokołem, bezzasadne zabronienie powodowi wglądu do akt i dokonywania odpisów oraz niestaranność w sporządzeniu uzasadnienia wydanego wyroku.

Rzecznik Praw Obywatelskich w wywiezionej apelacji zarzucił:

- 1) naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 72 § 2 i 73 § 2 w zw. z art. 195 § 1 i 2 Kodeksu postępowania cywilnego, poprzez błędne przyjęcie, że pomiędzy pozwanymi rodzicami a dziećmi powoda zachodzi współuczestnictwo konieczne jednolite i stwierdzenie braku pełnej legitymacji procesowej po stronie pozwanej, co skutkowało nierozpoznanem istoty sprawy,
- 2) naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 359 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, poprzez zmianę postanowienia z dnia 23 maja 2016 r. w przedmiocie rygoru niewskazania imion, nazwisk i adresów dzieci powoda, mimo iż nie zaszła żadna zmiana okoliczności sprawy, która taką zmianę postanowienia by uzasadniała.

Wskazując na powyższe, Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Sieradzu z 9 lutego 2017 r. w całości i skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacje zasługiwały na uwzględnienie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu błędnego przyjęcia, że pomiędzy pozwanymi rodzicami a dziećmi powoda zachodzi współuczestnictwo konieczne jednolite, zarzut ten należy uznać za trafny.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 72 § 2 k.p.c., współuczestnictwo konieczne po stronie biernej zachodzi wtedy, gdy sprawa przeciwko kilku osobom może toczyć się tylko łącznie, ponieważ im razem przysługuje legitymacja procesowa. Ustawowa definicja współuczestnictwa koniecznego biernego zawarta w tym przepisie nie jest pełna, gdyż wskazuje tylko na skutek procesowy takiej więzi, sprowadzający się do konieczności łącznego rozpoznawania sporu przeciwko kilku osobom. Nieusunięte braki w zakresie tej legitymacji powodują konieczność oddalenia powództwa, a wydanie wyroku uwzględniającego powództwo pomimo ich wystąpienia stanowi naruszenie prawa

materialnego. Współuczestnictwo konieczne może wynikać z istoty spornego stosunku prawnego lub z wyraźnego przepisu prawnego.

Bierne współuczestnictwo konieczne wypływające z istoty spornego stosunku prawnego zachodzi wtedy, gdy z jego treści wynika konieczność łącznego występowania podmiotów. Udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy w konkretnym wypadku występuje współuczestnictwo konieczne wymaga analizy każdego stosunku prawnego dotyczącego zgłoszonego roszczenia od strony prawa materialnego i rozważenia, czy stroną w procesie muszą być wszystkie osoby tworzące strony stosunku materialnoprawnego lub wszystkie podmioty wspólnego obowiązku, czy też mogą być tylko niektóre z nich (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2010 r., sygn. akt IV CSK 531/09).

W niniejszej sprawie przedmiotem sporu nie są prawa i obowiązki członków rodziny powoda, lecz ustalenie jego płci, znajdującej odzwierciedlenie wyłącznie w jego akcie urodzenia. Wskazać należy, że poczucie przynależności do danej płci może być uznane za dobro osobiste (art. 23 k.c.) i jako takie podlega ochronie również w drodze powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c. Podstawą takiego powództwa jest interes prawny transseksualisty w uzyskaniu obiektywnej ochrony wobec niepewności stanu prawnego, wynikającego z jego trwałego poczucia przynależności do innej płci, niezgodnej z aktem stanu cywilnego. Z istoty spornego stosunku prawnego nie wynika więc w ocenie Sądu Apelacyjnego współuczestnictwo konieczne rodziców powoda oraz jego dzieci. Sąd Apelacyjny, w składzie orzekającym w niniejszej sprawie, nie podziela stanowiska wyrażonego w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z 6 grudnia 2013 r. wydanego w sprawie sygn. akt I CSK 146/13, iż w procesie o ustalenie przynależności do płci, wytoczonym przez transseksualistę mającego dzieci, po stronie pozwanej muszą wystąpić te dzieci. Zważyć należy, że wyrok sądu ustalający płeć rodzica nie stanowi podstawy do dokonania wzmianki dodatkowej w akcie urodzenia dziecka urodzonego przed uprawomocnieniem się tego wyroku. Orzeczenie to nie wpływa również na zakres praw rodzicielskich. Prawa i obowiązki dziecka wobec rodziców i rodziców wobec dziecka są takie same, bez względu na płeć dziecka i bez względu na płeć jego rodzica. Wydanie wyroku o ustaleniu płci nie wpływa zatem na stosunki prawne między rodzicem a dzieckiem - w aktach urodzenia dzieci osoby, która ustaliła płeć na podstawie art. 189 k.p.c. nie zachodzą bowiem żadne zmiany. Tym samym w ocenie Sądu Apelacyjnego po stronie dzieci powoda brak interesu prawnego w uzyskaniu określonego rozstrzygnięcia. Niewątpliwym jest, że po ich stronie może występować interes faktyczny, ten jednak nie mógł stanowić podstawy przyznania im legitymacji biernej w postępowaniu. W procesie o ustalenie, pozwanymi mogą być bowiem wyłącznie osoby, które mają interes prawny w rozstrzygnięciu sądu (por. uchwała Sądu Najwyższego z 25 stycznia 1995 roku, sygn. akt III CZP 176/94). Reasumując, dzieci powoda nie są legitymowane biernie do występowania w niniejszej sprawie, tym bardziej nie mogą więc być uznane za współuczestników koniecznych.

Sprawy o ustalenie istnienia stosunku prawnego lub prawa rozpoznawane są w postępowaniu procesowym, niezbędne jest więc występowanie w nim strony pozwanej. Sąd Apelacyjny aprobuje pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony w uchwale z 22 września 1995 r., sygn. akt III CZP 118/95 iż pozwanymi w sprawie o ustalenie płci transseksualisty powinni być rodzice powoda. Za zasadnością tego stanowiska przemawia również okoliczność, że rodzice wpisani są w akcie urodzenia powoda, w którym oznaczono jego płeć; wyrok ustalający płeć jest zaś podstawą do wprowadzenia do tego aktu dodatkowej wzmianki. Nie budzi więc wątpliwości istnienie po stronie rodziców interesu prawnego w występowaniu w sprawie o ustalenie płci powoda jako odmiennej od metrykalnej.

Nie mogły natomiast wywołać zamierzonego przez powoda skutku zarzuty co do dopuszczenia się przez sąd zmiany wypowiedzi powoda w protokole, braku spójności nagrania z rozprawą z protokołem, bezzasadnego zabronienia powodowi wglądu do akt i dokonywania odpisów oraz niestaranności w sporządzeniu uzasadnienia wydanego wyroku. Zarzuty rozpatrywać należy na gruncie przepisów prawa procesowego, tj. art. 9 k.p.c., art. 158 § 3 i 4 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. Zarzucane przez powoda uchybienia, jeśli nawet nastąpiły, to nie mogły mieć wpływu na treść rozstrzygnięcia, w sytuacji gdy powództwo oddalono z uwagi na braki w zakresie legitymacji procesowej po stronie pozwanej.

Przechodząc do zarzutów naruszenia przepisu prawa materialnego, w orzecznictwie Sądu Najwyższego jednoznacznie została rozstrzygnięta kwestia dopuszczalności dochodzenia w procesie ustalenia płci w oparciu o art. 189 k.p.c., zgodnie z którym strona powodowa może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub

prawa, gdy ma w tym interes prawny (zob. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 września 1995 r., sygn. akt III CZP 118/95). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w przytoczonej wyżej uchwale, interes – w ogólności – rozumieć należy jako „potrzebę”, zaś interes prawny jako potrzebę prawną, wynikającą z sytuacji prawnej, w jakiej znajduje się powód. Jeżeli z prawa przedmiotowego nie wynika, że ma on potrzebę ustalenia, wyrok ustalający jest zbyteczny, albowiem wydanie wyroku ustalającego ma sens wtedy, gdy powstała sytuacja grożąca naruszeniem stosunku prawnego lub powstała wątpliwość co do jego istnienia. Ustalenie płci w drodze orzeczenia sądowego nie może opierać się wyłącznie na poczuciu danej osoby o przynależności do określonej płci. Poczucie to i jego znaczenie w systemie identyfikacji płci może być rozstrzygane na płaszczyźnie prawnej wyłącznie po dokonaniu rozważań na płaszczyźnie medycznej, w związku z czym splot szeregu czynników determinujących płeć człowieka wymaga wyjaśnienia w kontekście wiedzy lekarskiej.

W tym miejscu wskazać należy, że sąd drugiej instancji, jako sąd zarówno odwoławczy jak i merytoryczny, może dokonywać dodatkowych ustaleń faktycznych, co też uczynił w przedmiotowej sprawie. Sąd Apelacyjny ustalił dodatkowo, że szczegółowe badanie seksuologiczne, psychologiczne i psychiatryczne potwierdziło rozpoznanie transseksualizmu u R. F. i wykluczyło współistnienie zaburzeń psychicznych i cech niedorozwoju umysłowego czy zaburzeń osobowości (zaświadczenie lekarskie – karta 4, dokumentacja medyczna – karty 10-28 akt sprawy). W pozostałym zakresie Sąd Apelacyjny w całości podziela i przyjmuje za własny ustalony przez Sąd Okręgowy stan faktyczny.

Postępowanie dowodowe przeprowadzone w niniejszej sprawie uprawnia sąd do oceny, że powód jest osobą, u której występuje trwałe poczucie przynależności do płci żeńskiej, to jest odmiennej niż wpisano w jego akcie urodzenia. Uzasadniało to uwzględnienie powództwa opartego o art. 189 k.p.c. Nie stwierdzono, by dobro małoletniego syna powoda sprzeciwiało się uwzględnieniu powództwa. Żadna ze stron w sprawie, jak również biorący w niej udział prokurator i Rzecznik Praw Obywatelskich nie podnosili, by dobro małoletniego T. F. mogło być w niniejszej sprawie zagrożone, sąd nie widział także potrzeby badania tej kwestii z urzędu. Niezależnie od powyższego, w ocenie sądu w interesie małoletniego jest doprowadzenie do sytuacji, w której płeć rodzica znajdująca odzwierciedlenie w jego dokumentach tożsamości, będzie odpowiadała płci przez niego odczuwanej, zgodnie z którą na co dzień funkcjonuje.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zaskarżony wyrok zmieniono, orzekając jak w sentencji.